

سوال:

بابا فرید گنج شکر نے اخلاقیات نوں انسانی جیوں دی کئی قرار دتا اے۔ کھل کے بیان کرو؟

جواب:

1- تعارف

بابا فرید گنج شکر پنجاہی زبان دے ایسے شاعر نیں جیہاں نے اخلاقیات دا درس دتا اے۔ اوہ اخلاقیات نوں انسانی جیوں دی کئی قرار دیندے نیں۔ بابا فرید دی شاعری بڑھو کہ انسان نوں پتہ لگدا اے کہ جنگا اخلاق تے اخلاقیات تے عمل کرنا دینا تے آخرت لے کنا ضروری اے۔
بقول ڈاکٹر غفران سید:

”بابا فرید نے کردار توں بناون تے اخلاق نوں ستوارن دی کھل کیتی اے۔“

بابا فرید اپنے شلوکان وچ بہت واضح طور تے دسدے نیں کہ کس طرح انسان نوں حسن سلوک برتنا چاہیدا اے۔ غرور تے تکبر توں دور رہنے دی تلقین کیتی گئی اے۔ ہر وقت اپنے ذہن وچ ایہ رکھنا کہ ایہ دنیا ہمیشہ لئی نئی اے تے انسان تو آخرت دی فکر کرک اچھو کم کرن چاہدے نیں۔ اس توں علاوہ رب دی یاد، نماز دی یا بندی تے قناعت دا درس وی بابا فرید دی شاعری وچ ملدا اے۔

2- بابا فرید دی شاعری دی روشنی وچ اخلاقیات کیوں

انسانی جیوں دی کئی

1- تصوف

بابا فرید تصوف دا درس دیندے نیں تے دسدے نیں کہ

اخلاقیات دا زوال کس طرح آؤندا ہے۔ جسوں انسان دنیادی لذت و کھو
 جائز ہے اویہ نئی سوچد کہ اوہنوں اس سب دا حساب دینا ہے آخرت
 و ج۔ بابا فرید انسانیت لئی ایس مثالی نمونہ بنیں۔ بقول بابا فرید:
 ے فریداروئی مہری کاٹھوری، لاون مہری کھلو
 جینہاں کھادی چوہتری، گھنہ مہیں کے ڈگو
 بابا فرید توں سائوں اپہ سکھنا جائدا ہے کہ کس طرح اخلاقیات
 توں زندہ رکھنا ہے۔

2- وحدت الوجود

بابا فرید وحدت الوجودتے بعین رکھدے سنہے اس پلہ (سدا
 سن کہ کس طرح انسان توں اخلاق و اعلیٰ درجے اوتے قائم ہوتا ہے۔
 وحدت الوجود کے مطابق کائنات دی ہر مخلوق و عباد دی ذات
 دا عکس ہے۔

ے فرید ا خالق خلق میں، خلق و سب رب ماہنہ
 خدا کس تو ا کھنڈے، جاں تیں بن لونی تانہ

بابا فرید دا وحدت الوجود دا غامضہ شلوک اخلاق دا بہترین
 نمونہ ہے۔

3- رب دی یاد

بابا فرید کے مطابق رب تو یاد کرنا بہت ضروری ہے۔ جسوں
 انسان رب توں یاد رکھ گئے اویہ لہرائی کے کماں توں وی دور ہے
 گا۔

ے کوک فرید اکوٹ توں، جیوں را کھا جوار
 جب لگ ٹانڈا ناگہر، تب لگ کوک پکار

اویہ کہندے نیں کہ اللہ دی یاد کثرت نال کرنی جائیدی ہے۔

4- عشقِ حقیقی

بابا فرید کہتا ہے کہ انسان کو عشقِ حقیقی بہت ضروری ہے۔
 جہوں انسان عشقِ حقیقی وح ہے جائے گا اور اخلاقیات وح وی چنگا
 ہو جائے گا۔ جہوں انسان عشقِ حقیقی بالہندہ سے اور برائی کے
 گمانوں کو بے اثر کر لہندا ہے سے اس طرح اور اخلاق راوی چنگا ہو جائے گا۔
 یعنی عشقِ حقیقی سے اخلاقیات را آ پس وح بہت بہرا تعلق ہے۔

بقول بابا فرید:

سے فرید ہے توں عقل لطیف، کلمے لکھ نہ لیکو

آجے گریوان میں، سر نیوان کرے دیکو

انہاں کے شلوکان توں ظاہر ہوندا ہے کہ اور انسان توں

خود احتسابی کرن دادرس دہندے ہیں۔ جہوں انسان اپنی خود احتسابی

کے گاتے اور اپنے دجوں بری عاداتاں کڑے گا۔ عشقِ حقیقی انسان
 توں اعلیٰ درجیاں سے بنیاد ہندا ہے۔

5- غازی ہدایت

بابا فرید بہت کثرت نال غازی ہدایت کرے ہیں۔ اوہاں
 کے مطابق غازی انسان توں اچھے گمان دی طرف راغب کردی ہے۔ اس
 لئی غازی ہدایت ضروری ہے۔ عارف عبدالمحسین اپنی کتاب پرکھ پڑجول
 وح لکھتے ہیں:

"بابا فرید نے اپنی حیاتی وح غازی غفلت

کدی نئی کہتی۔"

اس توں ظاہر ہوندا ہے کہ اور غازی کس قدر باہیندہ سن۔ اگر

انسان غازی طرف راغب ہو جائے تو اور اخلاق کے درے حاصل

کر سکتا ہے۔ بابا فرید نے اپنی ہدایت کہتی ہے کہ اور سے ساتوں عمل

کرتنا چائیدا 4.

ع فریدک غاز کتیا، 4 نہ علی ریت
 کئی چل نہ آتیا، پنج وقت مسیت
 غازی تلعین، غازی ادا تیلی ما با فریدک شلوک و ج
 بیت زیارہ ملدی 4۔

6 - ہیرتے قناعت دادرس

بابا فریدک مطابق انسان نون ہیرتے قناعت ک نال کھ لینا
 چائیدا بجائے اس تون کہ انسان بے میرا ہو جاوے۔ اگر انسان ہیر
 کپ گئے اللہ اوہون اچھ اید اجر ک گا۔ ہیرتے قناعت تون بغیر
 انسان قناعت تون نی باسلا۔

ع رکھی سکھی کھائے، ٹھنڈا پانی پی

فریدا و بکو پرائی چو پڑی، رتے ترسائیں پی

انسان ک کول جو کچھ 4 اوہون اسی تے ہیر شکر کرتنا چائیدا

4۔ دو سریاں ول و بکوئے ہیر داد امن، پتہ تون نی چھوڑنا چائیدا
 ایہی سبق ما با فریدتے شلوکان و جوں ملدا 4۔

7 - غرورتے نکیردی نندیا

غرورتے نکیر انسان تون کتے دانئی چھوڑکے۔ انسان غرور

تے نکیر کھ، انی نیکیاں وی لواد بندا 4۔ اسی لئی ما با فریدتے غرور

تے نکیردی سوت نندیا کیتی 4۔ غرورتے اللہ تون اہلس دا وی بستد

نی آ باسی۔ اسی لئی انسان تون عاجز رہنا چائیدا 4۔

ع فریدا من میدان ک، ٹوڑی ٹیٹہ لالہ

اگے کہ نہ آوسی، دوزخ سزی ہوا

بابا فریدی سختی نال تلعتیں کرے ہیں کہ اپنے اندر غرور نہی رکھنا۔ عاجز ہو جاؤ ورنہ اللہ دا عذاب بہت سخت ہے۔ اگر انسان عاجز ہو جائے گا تے اس توں وی اچھے اخلاق دا اچھا ہو جائے گا۔

8- برداشت تے حسن سلوک

برداشت تے حسن سلوک کا درس وی بابا فریدی کے شلوکان وچ ملدا ہے۔ بابا فرید کہندے ہیں کہ اگر کوئی انسان دوسرے انسان نال برا سلوک کرے تے اوہیوں بدسلوکی برائے کے نئی دکھانا بلکہ اوکے نال حسن سلوک دا معاملہ کر دے تے برداشت کرے۔ اگلا انسان فوراً ہی شرفندہ ہو جائے گا تے اوہیوں اپنی غلطی دا احساس وی ہو جائے گا۔

عقربا جو تیں مارن فلکباں، تنہاں نہ مارے گم

آپے گھر جائے، پیر تنہاں دے گم

برداشت تے حسن سلوک نہ صرف انسان دے اپنے لئی چنگی

چیتے بلکہ اپنے دوسرے انسان توں وی چنٹا بنے تے عجبو رکھ دیندی

ہے۔ اس لئی بابا فریدی تلعتیں کر دے ہیں۔ اللہ نے قرآن وچ وی

ایدی تلعتیں کہنی ہے۔

"خمسوں پی جان وکے تے معاف کرن وکے"

تے احسان کرن وکے لوک اللہ توں بڑے بستہ

ہیں!"

(آل عمران)

اسی توں اندازہ لایا جا سکدا ہے کہ برداشت تے حسن سلوک

دا کئی مقام ہے۔

9- دنیا دی بے ثباتی

بابا فرید (دنیا دی بے ثباتی واک وی ذکر کر کے بتی کہ ایہہ
دنیا فانی ہے۔ ایہہ ہمیشہ نئی رہتا۔ اس لئی دنیا لذت و حوش میں دی
کوئی ضرورت نہیں

ہے جانامر جائے، گم نہ آئے

جھوٹی دنیا گم نہ آئے و خائے

یعنی اگر اس دنیا نے قسم ہی ہو جائے اسے اسی قسم ہی جانا

ہے اسے اس فانی دنیا و حکر و حوش میں دی کوئی ضرورت نہیں۔ ایہہ دنیا

انسانوں اپنی طرف مائل ہے گی لیکن ایہہ انسان کے اوٹے ہے کہ او

بلکل وی دنیا کے آرام و آسائش کے لذتوں و حوش نہ گم جاوے ورنہ او را

انجام جنگا نہی ہوئے گا۔ اسی لیے بابا فرید ساتوں کے گل یاد کرواوا

نیں۔

10- آخرت دی فکر

بابا فرید کہتے ہیں کہ دنیا و حوش جہنماں وی دولت بناؤی،

دولت اکٹھی کیتی، بڑی بڑی عمارتاں بنا پیاں، اوہ سب آج ہی ہے

تھا نہیں۔ کوئی اپنے مال کی کوئی نئی لے کے گیا۔ سب را سب ایسوی رہ گیا

تے اس توں ایہہ ثابت ہوتا ہے کہ اصل و حشر آخرت ہے جری انسان

نو فکر کرنی چاہی دی ہے

ہے فرید اکوٹھ فنڈ پھاڑیاں، ات نہ لاش پیت

ہٹی پٹی اتو لوپوں، کوئی نہ ہوسے پیت

آخرت ہے و حوش ہر جہنم را حسنا ہوسے۔ اس لئی بہتر ہے

کہ یہ دنیا دی دولت اکٹھی کرن دی بجائے آخرت دی فکر کرو اپنے اعمال

چنگا کرو تے اخلاق چنگا کرو۔ اس توں علاوہ کوئی راہ فرار نہیں

۳۔ حکلی گل

ساری بحث داک ای نتیجہ نکلا ۴ کہ کس طرح اخلاقیات
 انسانی حیاتی دی گئی ۴۔ بابا فرید نے اپنے گل اپنے شلوکان تر بالعل
 ظاہر کر دیے ۴۔ اگر انسان اللہ توں یاد نہی کرے گا، عشقِ حقیقی و ج
 نہی ہے گاتے اہ اخلاقیات توں نہی پاسکدا۔ اسی طرح بابا فرید نے دسپا
 ۴ کہ غازی کی اہمیت ۴، نماز پڑھ بے غر گزار نہی۔ اگر انسان غرور
 تے نگیرد ہی نندیا نہی کرے گاتے اگر اہ برداشت تے حسین سلوک دا
 معاملہ اختیار نہی کرے گاتے اہ چنگا انسان نہی بن سکدا۔ دنیادی
 بے ثباتی تے آخرت دی فکر اونے وی گل کئی گئی ۴۔ بابا فرید ج
 شلوکان و جوں اخلاقیات کا بہتر نمونہ ملدا ۴۔